

„e forrásban én is voltam egy szétpattanó buborék”

Egy végzetét váró szegedi polgár vívódásai

*Így lebegek két világ mezsgyéjén:
Az egyikhez már alig fűz valami,
De a másik még idegen!*

Ha a történész-kutató az ötvenes évek iratanyagait böngészi, azok közül is kiemelkedő érdekességük a jogszolgáltatási dokumentumok, a különféle politikai perek iratai. A sok „bikkfamagyságú”, rossz nyelvvellyességű nyomozati irat közepette aztán néha azoktól élesen elütő, különleges irodalmiságú vallomásokra is bukkanhat az ember, amelyekben Szeged polgári életének kiemelkedő, de a kommunista hatalommal szembekeverülő jeles alakjai tájékoztatnak önmagukról, életükről és nézeteikről. Ezen vallomásoknak különleges drámaiságot is adnak a keletkezési körülmények, hiszen ezeket az írásokat vizsgálati fogságban, a kommunista politikai-rendészeti szervek nyomása és ellenőrzése alatt, testi és lelki tortúrák közepette, sok-sok év börtön, sőt esetleg a bitófa árnyékában vetették papírra a politikai hatalom ellenkének képviselői.

Ezen dokumentumok közé sorolható be **Tunyogi Csapó János**nak, a szegedi oktatásügy egyik jeles alakjának az önvallomása. Tunyogi Csapó, aki a Horthy-korszakban a dél-

alföldi régió egyetlen magániskoláját alapította meg, és irányította, 1945 után nem tudott integrálódni a kommunista párt által irányított társadalomba, s élesen szembekerült azzal. Népbíróság előtt is állt, amely nyílt kapcsolatokkal vádolta meg őt. A vádpontok az első- és másodfokú tárgyalásokon megdőlték, s a Népbíróságok Országos Tanácsa kénytelen volt felmenteni a pedagógust. Az ellene indított hajsza azonban nem maradt abba, tanári pályán való elhelyezkedését megakadályozták, s emiatt fizikai munkát kellett vállalnia. Dolgozott bányában, s fakitermelő vállalatnál. Az államosítások után ezek a lehetőségek is megszűntek számára, s kisebb-nagyobb megszakításokkal otthoni órák adásával, korrepetálásokkal kereste kenyerét. Ilyen körülmények között érte őt az 1956-os forradalom, amelyben aktívan részt vett. Kapcsolatokat épített ki a szerveződő szociáldemokrata párt vezetőivel, de megjelent az újjáalakuló kisgazdapárt gyűlésein is. A szegedi tüntetések aktív résztvevője volt. Az orosz bevonulás

után, 1956 novemberében lakásán Gábor fiával és annak ismerőseivel együtt röpcédulákat készített, s azokat terjesztette.

Tevékenységeért először 1957 elején internálták, majd a híres szegedi MEFESZ perben elítélték. (Csak a Jóisten a megmondhatója annak, hogy a politikai megtorló szervek miért a MEFESZ vezetőivel, az egyetemi fiatalokkal együtt ítélték el az akkor 56 éves, már öregedő tanárembert.) Tunyogi Csapó János első fokon 5 év, másodfokon 4 év börtönbüntetést kapott.

Az önéletrész a vizsgálati fogságban keletkezett 1957. augusztus 30-án. Szerzője ekkor már több mint kilenc hónapja nem volt szabadlábon. Dolgozatára, pesszimizmusára, halálvárára ez a tény rányomja a bélyegét. Mindezek ellenére dolgozata, élete Szeged XX. századi oktatás-, politika- és társadalomtörténetének hű tükörképe.

Közzéteszi

Farkas Csaba
főlevéltáros

Önéletrész

Ha címet adnék ennek az írásmunkának, úgy vélem, ezt írhatnám fel az élére: „Számvetés”. Valóban számvetés ez, hogy életem eltelt 56 éve milyen gyümölcsöt hozott, mit eredményezett magamnak és annak a nemzeti közösségnek – amelyiknek elég szerencsés vagy szerencsétlen voltam tagjaként születni. Számvetés ez azért is, mert a tényeken túl tisztán meg akarom írni – elsősorban a magam számára azokat a lelki tényezőket is, és leginkább ezeket –, melyek életem tetteit törvényszerűen irányították, ezzel mintegy megnyugvást keresve, hogy végső helyzetem kialakulása belső és külső meghatározók szükségszerű következményeként állott elő, s ha csak önmagam és világomat előzőleg meg nem semmisítem – életem tragikumuma elkerülhetetlen volt.

Kezdve ezek után előlről: születtem 1902. február 27-én, forrón szeretett, sírig nem felejthető Erdélyországnak egy kis falujában, Magyarparlácson, mint egy tisztán kis fizetéséből élő református pap harmadik gyermeke. Első emlékeim: Édesanyám kedves, sokszor szenvedő arca, keze simogatása, karjának megnyugtató melege. Majd a nyüzsgő testvérsereg – heten voltunk összesen – kis és nagy csatái, játéka – csodálatos karácsonyesték, Miku-

lás-napok édes boldogsága. Ezek az emlékek még összefolynak, egy tömb az egész, de messziről, a végtelennek tetsző idő távlatából – melegítenek, s érzem, ez az a végső alap, ahova lelkem első érzelmei, a keletkező érzelmek nyúlnak: a tiszta család. Ebből a háttérből emelkedik ki az első értelmi emlék – a betűk megismerése. Korán tanultam meg olvasni. Apai nagyapám játszott velem, és kedvét leltem bennem. Ötéves koromban már megértettem, amit olvastam, s ezzel megnyílt előttem egy új világ a maga ezer, millió csodájával. Meghódítottam a könyvet. Gyermeki lelkemnek tartó oszlopait Nagyapám meséi, elbeszélései és a világirodalom két örök értékű könyve, Aesopus meséi és Robinson Crusoe rakták le. Nagyapám 1848–49-es honvéd volt. A 48/49-es szabadságharcban 11 fiú, illetve férfitestvér vett részt. Ő volt közöttük a legfiatalabb, 1848-ban 17 éves. A 11 testvérből 9 elesett, ketten tértek haza, a legfiatalabb és a legidősebb, a tordai családi házba. A legidősebb, Sándor 1851-ben meghalt a szabadságharcban szerzett sebében, s így nagyapám lett a család életének továbbadója. Sokszor gondoltam, és most különösen még többször gondolok arra, miért nem volt olyan kegyes a sors, hogy meghozatván a tökéletes véradót, őt is elsodor-

ta volna a dicsőséges, fájdalmas magyar szabadságharc. Mindegy, ő életben maradt, hogy nekem, a csillogó barna szemű, csupa élet unokának elmondja, hogy mentették Tordára a nagyenyedi, zalatnai magyarirtásból megmaradtakat, hogyan temették el a kiirtott Bándy család 13 csonka testét, hogyan vívták ki Bem apó vezetésével Erdélyország szabadságát. Megmaradt, hogy az elrövidült hangján százszor is elmondja: „Petőfivel paroláztam”, s az ima áhítatával emlegesse: „láttam Kossuth Lajost”.

Nagyapámat csodáltam. Emlékezései szívem legmélyére vésődtek be. Sokszor megsirattam 1848–49 magyar áldozatait és hőseit, s lelkemben ekkor alapozódott meg az a könnyes, fájdalmas, áldozatos magyar érzés, ami elkísért a mai napig, s bizonyára csak akkor hagy el, amikor utolsót lobbant emberi tudatom. Aesopus meséi – fényt lobbant kis állatmesék – a klasszikus görög világ kezdetéig vitték vissza, s megvonták lelkemben a szókratészi erkölcsi világ alapvonalait. A legmélyebb emberség mindenkor csillogó, üdítő tiszta vizét ittam ebből a könyvből. Robinson – a magára maradt ember – mindig megújuló, reményt sohasem veszítő, magát és embertársait megbecsülő, s minden nehézségen diadalmaskodó életútja megmutatta nekem, hogy mi emberek, mind-mind egy-egy magunkban élő Robinson vagyunk. A sok-sok millió embercseppből álló embertengeren mindenki külön kis sziget. Önmagából, zárt magányából valójában senki sem léphet ki, de úgy kell élnünk, hogy magányos szigetünkön rend legyen, erő legyen, s ha ezt mi magunk nem biztosítjuk, rajtunk kívül senki más meg nem teheti azt. A falusi elemi iskolába már kész olvasás- és számolástudással mentem. Így szinte természetes, hogy ma sem tudok számot adni arról, hogy az alapfokú elemi ismereteket hogyan szereztem meg. Faltam az iskolatársaim könyveit, s mivel a hat osztály egy teremben tanult, én részt vettem mind a hat osztály munkájában. Elvégezve a négy elemi, a szászvárosi református főgimnázium első osztályos tanulója lettem. Ez egyúttal azt jelentette, hogy a család édes melegéből ki kell szakadnom, mert be kellett menni a gimnázium internátusába. Bekerültem szeptember elején, s csak karácsonyra utazhattunk haza. A családtól távol tanultam meg azt igazán értékelni. Karácsonyi vakációra hazamenvén éltem át első politikai élményemet. Édesapám a 48-as függetlenségi Kossuth-pártnak volt a tagja. Ez a párt akkor szélső baloldali ellenzéki párt volt, az 1848–49-es eszmét őriző párt. Karácsony másodnapján János-nap volt nálunk, melyre hivatalos volt a jegyző is, aki már hivatalból sem lehetett más, mint kormánypárti. A vacsora alatt a jegyző felköszöntőt mondott az akkori kemény kezű miniszterelnökre, Tisza Istvánra, mint népiesen mondták, Tisza Pistára. A felköszöntő végén senki sem éljenzett. A jegyző bosszúsán nézett körül, s – kissé boros hangulatában – kihívóan mondta: „Na megmutatom én, hogy mégiscsak lesz éljenző.” Odahívott magához. Kívett a zsebéből egy ezüst 5 koronást. „Na, Jancsi – mondta nekem –, kiáltsad hangosan: 'Éljen Tisza Pista!' – és tied az 5 korona.” Öt korona nekem, első gimnazistának, óriási összeg volt, majdnem egy félévi zsebpénzem. Mély hallgatás szakadt a szobára, amikor habozva kezembe vettem a pénzdarabot, s zavartan néztem szét. Mi a helyes, mit kell tennem? Hiszen előttem ismeretlen volt Tisza Pista, s még nem értettem meg a politikai vitát sem. Habozó pillantásom Nagyapámra tévedt. Nagyapám keményen a szemembe nézett, s csendesen mormolta maga elé, de én tisztán hallottam: „Áruló akarsz lenni, elárulni Kossuthot!” Hirtelen mire sem gondolva, villant a pénz a kezemben, s gyermeki korom rugalmas parittyájából pörögve csapódott a jegyző homlokához: „Abcug Tisza Pista!” A jegyző szemöldöke felett elrepedt a bőr. Homloka véres lett. Ezután már csak arra emlékszem,

hogy Édesanyám ágyba vitt. Nagyapám az ágyamhoz jött. Megcsókolt. Megnyugtató, hogy nincs semmi baj. De mégiscsak lehetett, mert a János-nap hamarosan szétoszlott. Húsvétkor már nem Lapádra mentem haza. Abrudbányára kerültünk. Abrudbánya ugyan kisváros, az erdélyi aranybányászat központja, de túlnyomóan román lakosságú. Kevés magyar, még kevesebb református, nehezebb megélhetés. Ez az ellenzékiesség, a Kossuth-pártiság következménye volt. Édesapám most már megmagyarázta. Mi, a három nagyobb testvéreném, bátyám és én meg is értettük. Kimentünk a Csernica partjára. Kivittük a nagyapám 48-as honvédkardját – ma is ereklyeként őrzi a családom a lakásomon –, s ott megesküdtünk a kardra, hogy tehet, amit akar Tisza Pista – azért ő mégis „abcug”, és „éljen” Kossuth Lajos.

Naiv romantikus gyerekség, de gyerekek tették: az üldötetés emberi dacosságának felelete volt az üldöző felé. Életünk ezután valóban nehézzé fordult. Apám egyik parochiáról a másikra került. Nagyrapolt, Patakfalva, Bun, Alamor, mind olyan állomáshelyek, ahol a románság fojtogató ölelésétől kell védeni egy maroknyi kálvinista magyart, ahol éppen nem némultak el még a harangok, de kevés már a híja az elhallgatásnak.

Ezekben a kis falukban tanultam meg igaz felelősséget érezni, és körömszakadtáig, léleklankadásig küzdeni a magyarságért – ahogy változtak édesapám lakóhelyei, úgy én is mindig másik református főgimnáziumba kerültem. Erdélyben 7 ilyen volt, még Bethlen Gábor fejedelem alapította őket, s mikor én középiskoláimat végeztem, már 350 éves múltra tekintettek vissza. Ezekben az iskolákban is főtantárgy volt a hazaszeretet. Habsburg- és németellenesnek neveltek, tanáraink az erdélyi magyar nép fiai és szerelmesei voltak. Mindig jeles tanuló voltam, s így maradt időm arra, hogy elkészüljek az otthoni küzdelemre. Verseket tanultam, szindarabokat tanultam meg betanítani. Népdalokat, magyar dalokat kottáztam le. Otthon a magamforma fiatalokat összegyűjtöttem. Műsoros előadásokat rendeztünk. Petőfi, Arany, Tompa-verseket szavalunk. Apám, kis gyülekezetének papja, orvosa, postása volt. Segítettem neki is mindenben, s közben műveltük a papi földeket éppen úgy, mint akármelyik kisparaszt, de őriztük a harangok szavát. Lényegesen megnehezült a helyzetünk, miután Erdély Románia része lett. A román kormány megvonta a református egyháztól az államsegélyt, ami lényegében a református pap pénzbeli fizetését jelentette. Ennek elmaradása már 45 éves Édesapámra majdnem kibírhatatlan terhet jelentett. Én ekkor érettségiztem. Egy évig bátyámmal együtt otthon maradtunk. Az erdőn fát termeltünk; paraszti munkát végeztünk. Majdném elhelyezést nyert mint tanítónő. Így rendeződve a család dolgai, bátyám beiratkozhatott a szegedi egyetemre – kapott útlevelet –, mivel azonban két fiú egyetemi tanítatásáról szó sem lehetett, nekem más megoldást kellett keresnem. Ipari szakmát választottam. Marosvásárhelyen géplakatos inasként szerződtem egy ottani lakatosmesterhez, Both Sándorhoz. Egy év alatt felszabadultam, majd egy évi segédeskedés után – magamtól még a falatot is megvonva –, összegyűjtöttem annyi pénzt, hogy én is Szegedre jöhöttem, és beiratkozhattam 1922. október elején az egyetemre matematika-fizika szakos tanárjelöltnek. Itt kezdetben éjszakai karbantartó lakatossággal tartottam fenn magam, majd a Kálvária utca 10. (most Tolbucchin sugárút) alatti internátusnak lettem tanulmányi felügyelője, s megélhetési nehézségeim megszűntek. 1923 szeptemberében ipari szakmám segítségével és jól végzett tanulmányaim alapján kineveztek az Egyetem Kísérleti Fizikai Tanszéke mellé II. tanársegédnek.

Most visszatekintve látom, hogy itt zárult életem első szakasza. Mit eredményezett ez az első szakasz, milyen emberi termést hozott, és milyen jövő csíráit teremtette meg?

Mit eredményezett, mit alkottam ezalatt az emberiség számára, mi hasznosat végeztem? Termeltem mint fizikai munkás: paraszti munkával kukoricát, krumplit, szénát, búzát s egyebet, lakatosmunkámmal: vaseszközöket, csavarok sokaságát, egy szeszfőzde üstcsőhálózatát, egy nyáron át csépeltem, s végül egy szerencsés ötlettel megmenntem egy malom 75 lóerős szívógáz motorját. Még sok minden kis és nagy eszköz és szerszám köszönheti a létét nekem. Rokonaimnál srápnelhüvelyből készült vázák, itt-ott egy pár praktikus lámpatartó – nagybátyámnál akkurátus disznóól. Ültettem vagy 150 gyümölcsfát, köztük legalább 50 dió, és titokban a Csernica partjára – oda, ahol a Kossuth-esküit tettük – egy tüzes virágú fenyőt. Ezek közül sok minden szolgálja most is az életet, most, 1923 szeptemberében, és sok minden még sokáig meglesz talán halálom után, sőt biztosan meglesznek a diófák közül sokan, s az a fenyő is a Csernica partján.

Igen, termeltem egyet s más. Megjavítottam egy pár ekefejet is, hasítani az örök barázdákat. Mint ember és magyar: ott álltam az önmagúkért küzdő kis magyar csoportok között. Igyekeztem gyújtott gyertya lenni nekik a sötétben. Azok a népdalok, amiket én vittem oda, sok generáción át őrzik a magyar szót, az a pár népszínművel összekötött karácsonyi tánc, amit rendeztem, szokássá vált. Amíg a velem egykorúak élnek, fenntartják azt, s talán lesz olyan hely is – talán Bun –, ahol örökségül marad az utódokra is. Eddig bánatot nem okoztam senkinek, ő, talán édesanyámnak gyermeki rosszaságaimmal – de ő megbocsátott, s talán, sőt biztos, jóvátettem munkám, fejlődésem örömeivel.

S végül – itt áll egy 21 éves fiatalember. Érettségizett teljesen, van egy jól megtanult ipari szakmája, az egyetem fizikai tanszéke mellett tanársegéd, egy internátusban tanulmányi felügyelő. Testileg ép, egészséges, erős. Lelkileg aránylag művelt, s ami legfontosabb, sokat látott az életből. Falun nőtt fel paraszti munka közt. Ismeri a parasztnépet közvetlenül, hiszen mellette, vele sarjadt fel, ismeri az ipari munkásságot, hiszen két évet töltött el mint vasmun-

kás, annak minden terhét és javát átélte, sőt még most is el-ellátogat egy-egy műhelybe alkalmi munkára. Ismeri az értelmiséget, hiszen születésénél fogva oda tartozik, ismeri erényeiket, és tisztán látja a paraszt és munkás szemén át a hibáikat is. Tudja, hogy még sokat kell tanulnia, hogy felfogja az emberi lét komplikált vonatkozásait, de tette, alkotásra, tanulásra kész. Az emberlétet két egybefolyó keretben véli leélhetőnek ezek szerint: ember = magyar + kálvinista. Mindkét szónak mély humánuma, zengése van a lelkében.

Ez az útravalóm, ez vagyok én 1923 szeptemberében, amikor megindul életem új szakasza. Természetes, hogy az új szakasz kezdődését is csak utólag – visszatekintve – állapíthatom meg. Akkor nem tudhattam, hogy milyen örömök és fájdalmak, küzdelmek és bukások rejlenek a jövőben. Az új szakasz – amint neveztem – két emberi lénynek hozzám közelebb kerülésével kezdődik. Az egyik Imre Piroska hallgató, a másik Imre Sándor, a pedagógia professzora. A vezetéknevek egyezősége csak véletlen névrokonság, semmi más. Imre Piroska dunántúli származású, nagyapja surdi paraszt, Imre Sándor a kolozsvári szemészprofesszor fia, s nagyapja is professzor volt. Egy-mást nem is ismerik.

Imre Piroskát megszerettem – az ifjú lángoló s a férfi kiertartó szerelmével. 1923 karácsonyán el is határoztuk, hogy életünket együtt éljük át. Ettől kedve ez is új szint és lendületet adott munkámnak. Imre Sándor professzor, a kiváló előadó, a nagy tudós a teljessé vált ember minden tulajdonságát egyesítette magában. Neveléstani előadásai alapján rádöbbsentem arra, hogy az iskolai munkában a tudás átadása csak másodrendű, elsőrendű feladat az ember, a növendék formálása, gyakorlati és szabadelőadásai meggyőztek arról, hogy a simának látszó magyar tó tükre alatt nagy problémák vajúdnak, nagy erők feszülnek egymás ellen. Látva, hogy milyen szorgalmas hallgatója vagyok, alkalmat adott egy pár beszélgetésre. Mikor elmondtam a magyar életre vonatkozó nyugtalanságaimat, ajánlotta, legyenek először a problémákkal tisztában. E problematika megértéséhez vezető út első lépcsőjének, mondta, olvassam el Ady Endre költeményeit és műveit, az egészszet. Így értem meg az embert, és hogy mit pocskolt el az „úri” Magyarország Adyban – és emberben, aztán olvassam el Szabó Dezső műveit. Ő sok problémát tisztán megfogalmaz, s ha mindezeket elolvastam, látogassam meg őt. Mohón estem neki a két íróóriás műveinek. Új világ tárult fel előttem. Megláttam, hogy a handabandázó, tulipántos magyaroskodás csak szónoklatokkal, cigánymuzsikával, hetyke hengegesssel való kendőzése az igazi magyar kérdéseknek. Ez alatt a színes álarc alatt egy minden ízében szenvedő, de minden szenvedésén át élni akaró nemzet fejt ki végtelen erőfeszítéseit, hogy az álarcot letépe, emberré egyenesedjék, és meghozza azt a termést, melyet az ember továbbfejlődése végett meg tud és meg kell hoznia. Beláttam, hogy oláh, magyar és szerb bánat örökre egy bánat marad..., s találkozunk kell az eszme-barikádokon (Ady). Beláttam, hogy mindemellett az emberiség továbbhaladásának műhelyei az egyes nemzetek. Minden nemzetnek megvan az a sajátos vonása, amit tökéletessé kell tennie, hogy azzal hozzájárulhasson az emberiség egyetemeres arcának fejlődéséhez, szépségéhez (értelem szerint, Szabó Dezső). Beláttam, hogy tágítanom kell horizontomat. Szociológiával, társadalomtudománnyal, gazdaságtannal kell foglalkoznom, ha be akarok hatolni az emberiség, s ennek szűkebb csoportja, a magyarság kérdéseinek mélyére. Majdnem kétségbeesve mondtam el mindezt Imre professzornak. Megnyugtató. Rámutatott arra, hogy egy ember – a bonyolulttá vált emberi

életben – csak egy területen végezhet alkotó munkát. Aki az egészet akarja felölelni – ha csak nem különleges zseni – elpocsékolja önmagát haszon nélkül. Én a nevelést választottam. Itt a pálya, ezen haladjak. Ítéletét feltétel nélkül elfogadtam, elméletig és gyakorlatilag a középiskolai nevelésre vettem magam. Erre módot nyújtott az, hogy mint internátusi felügyelő tanár, közvetlenül megfigyelhettem minden szegedi középiskola életét és munkáját. Tapasztalataim lesújtóak voltak. Ahol a nevelésért, emberré formálásért lelkesedő embereket véltem találni, haszonleső kéjencekre bukkantam. Becsület a kevés kivételnek – nevelőinknek majdnem többsége mély fertőbe süllyedten élt. Tapasztalataimat kétségbeesve mondtam el Imre Sándornak, és fogadkoztam, hogy kegyetlen őszinteséggel és küzdelmi kedvvel nekimegyek ezeknek az állatoknak.

Közben 1926. augusztus 19-én – éppen 31 éve – megházasodtam. Feleségül vettem Imre Piroskát – akinek boldog családi életemet köszönöm, s áldást kérek minden lépésére.

Imre Sándor óva intett minden elhamarkodott lépéstől. Rámutatott arra, hogy egy fiatal tanárt hányféleképpen, hogyan tehetnek lehetetlenné. Példákat hozott fel, rámutatott elsodort életekre, társadalomból kivert emberekre, akik vagy az alkoholban, vagy az örültek házában találták meg a végső menedéket, s kik végül is csak elriasztó tilalomfákká váltak azzal a szándékkal, hogy proféták, lángoszlopok akartak lenni. Viszont hosszú beszélgetéseink során megtaláltuk az egyetlen lehetőséget a meginduláshoz: ha tudna valaki olyan iskolát alapítani, amely viszonylag független állami és egyházi kezektől, s az iskolai munkát nem köti más, csak az általános törvények, akkor egy ilyen intézmény keretein belül meg lehetne indulni a nevelés új útjain, s állandó egyensúlyozó, kényszerítő hatást lehetne kifejteni a többi iskolára is. „De hát ez csak álom, feltételezett lehetőség” – legyintett lemondóan, marad csupán a jó szándék s az emberi példaadás. Engem azonban megragadott az ötlet, amely bennem gondolatá, majd eltökélt szándékká erősödött. „Én életre hívom ezt az iskolát.” Tanulmányozni kezdtem, és megtanultam az iskolafenntartásra vonatkozó törvényeket. Az alaptörvény 54. paragrafusa szerint Magyarországon iskolafenntartó lehet az állam, egyházak, egyesületek és magánszemélyek.

Íme, az elvi lehetőség megvan. E paragrafus szerint, ha magánszemély akar iskolát alapítani, köteles ezt a szándékát a miniszternek két hónappal a megnyitás előtt bejelenteni. Ha a miniszter a két hó letelte alatt nem válaszol, az iskola megnyitható. Azért idézem ezt ilyen részletesen, mert ezen múltott az, hogy az iskolát megalapítottam. 1929. június 10-én bejelentettem a miniszternek szabályos ajánlott levélben, hogy 1929. szeptember 1-én nyilvános jogú reálgimnáziumot szándékozom nyitni Szegeden. Mivel szeptemberig még el kell végezni az előkészítő munkákat is, ezért azt 1929. augusztus 10-én megnyílnak tekintem, ha e bejelentésemre nem kapok választ. Mint később kiderült, ezt a bejelentésemet a minisztériumban egyáltalán nem vették komolyan. Egy fiatal, meggondolatlan ember hóbortjának tekintették. Elképzelhetetlen volt előtük, hogy egy tőke nélküli, kezdő tanárka megnyithasson 3 első osztállyal egy reálgimnáziumot, mikor egy ilyen megnyitást a minisztériumban legalábbis tízezerben mérnek. A bejelentést így is kezelték, s nem válaszoltak rá. Ekkor azonban kiderült, hogy az emberi alkotás leglényegesebb feltétele nem a mindenhatónak vélt pénz, hanem a munka. Összes pénzem valóban csak 1200 pengő volt. Az iskolaalapításhoz viszonyítva nevetséges összeg,

de bőven elég volna fűrészre, egy pár gyalura, deszkára, szögre, enyvre. Ezeket vettem meg augusztus 11-én, és hozzáálltam a padok, asztalok, elkészítéséhez. A 3 osztály elhelyezéséhez szükséges helyiséget is béreltem, a Rudolf tér 9. szám alatti ház első emeletét, s meghirdettem az újságban, hogy reálgimnáziumom szeptember 1-én nyílik. Az első 3 osztályba de. 9-11-ig lehet addig iratkozni. A nap többi óráját műhelyemben töltöttem. A famunka kezdetben nehezen ment, bár megelőzően az egyetemi asztalosműhelyben könyvekből tanulmányoztam, mind gyakorlatilag, mind elméletileg. Az első padok, asztalok, táblák sok jóakaratot, kevés hozzáértést mutattak, de mind tökéletesebb darabok kerültek ki a kezem alól. Augusztus 30-án befejeztem a szükséges bútorok elkészítését a helyiségek parkettgyaluzásával, meszelésével együtt. Készen állott a 3 szabvány iskolaterem, és senki sem mondhatta, hogy hátrányára válik az, hogy felszerelése nem gyárban készült. Iskolám megnyitásának híre nagy feltűnést keltett Szegeden. Több újság szerkesztője érdeklődött tőlem, hogy mi az oka, mi a szükségessége Szegeden – ahol már 3 fiú középiskola-gimnázium van – egy negyedik létesítésének. Válaszomban még elhallgattam iskolaalapításomnak szándékolt iskolaerkölcsi célzatát, és ebben foglaltam össze induló iskolám célját: „A magyar középiskolák eddig nyugdíjképes embereket neveltek, én életképes embereket akarok adni a társadalomnak.”

Nem akarok sok szót szaporítani, bár csábító lenne leírni az iskolaalapítás eposzi küzdelmét. A minisztérium magához tért, megtiltotta az iskola fenntartását, egyszer, kétszer... tízszer is. A főigazgató csábító ajánlatokat lett. Nagyszerű állás, internátusi engedély stb. Nem értették meg – egyszerűen képtelenek voltak elhinni, hogy valaki valóban a nevelési eszményeiért dolgozik, s a felajánlott anyagi jólétet ezek mögé helyezi. Én azonban kitarítottam, s végül megtörtént a csoda, a miniszternek kellett engedni, és megkaptam az iskolám állami engedélyezését saját fenntartásban, úgy, hogy azt a legáltalánosabb iskolatörvényeken kívül belső munkájában semmi más nem kötötte. Az igaz, hogy ezeket aztán szigorúan ellenőrizték is. Tantárgyanként külön állami szakfelügyelő látogatta szinte naponta az iskolát. Mindez csak fejlődésünket növelte. Öt év alatt az iskola naggyá fejlődött. Pozitív nevelési módszerem – erről külön értekezések beszéltek az iskola értesítőiben – mindenben bevált. Erről külön könyvet lehetne írni.

Amikor első érettségijét tartotta, a 8 osztályossá váló gimnázium létszáma 300 felett volt, 18 tanerővel. Díjai végszámításban olcsóbbá tették az állami iskoláknál. Az első érettségit ifj. Szőnyi Sándor – az akkori idők közismerten legszigorúbb kormánybiztosa elnökletével tartottuk meg. Az eredmény teljesen kielégítő, átlagon jóval felüli volt. Míg a többi szegedi iskolákban enyhe elnökök mellett 18-20 százalék volt a bukási arányszám, nálunk 9,5-10 százalék maradt. Az 1934/35-ös iskolaév végén iskolám sportban legkiválóbb iskolája lett az országnak, tanulmányi eredmény szerint a 8. helyen végzett. Ezek az eredmények megfelelő helyzeti energiát adtak ahhoz, hogy iskolaerkölcsi és kultúrpolitikai céljaimat most már hathatósan szolgáljam. A főigazgatónál elértem, hogy egy bizalmas középiskolai igazgatói értekezletet hívjon össze. Ezen az értekezleten kegyetlenül beleavágtam a gennyes kelevénybe. Föltártam azt gyökeréig, és fölmutattam bizonyítékaimat is. Hadüzenet volt ez valósággal, mert azzal fejeztem be, ezeknek pedig meg kell szűnni, ha nem, következik a teljes nyilvánosság, a fegyelmi eljárások, s talán bírósági tárgyalások végtelen sora. A sarokba szorítottak fogcsikorgatva engedtek. Egyébként a főigazgató is személyében garantálta, hogy tankerületében biztosítja az

iskolai nevelés tisztaságát. Ezen túlmenően azonban én mégiscsak tudtam, hogy e tisztaságot elsősorban az én iskolám léte biztosítja, hiszen természetes, hogy ha a szülőnek egyik iskolában kényes problémái támadnak, átviszi gyermekét egy olyan iskolába, ahol ilyen természetű ügyek nem keletkezhetnek.

Iskolám értesítőiben és a napilapokban megjelent kultúrpublicisztikai írásaimban szorgalmaztam a paraszt és munkás gyermekek nagyobb számú középiskolai iskoláztatását. Itt ütköztem aztán a kemény falba. Bizalmas rendeletet kaptam, hogy ennek az ügynek ilyenforma fejtegetését hagyjam abba, s mindenben alkalmazkodjak a már előbbi ilyen intézkedések szelleméhez. Ezek azonban csak intézkedések voltak. Engem pedig csak a törvények korlátoztak. Megindult tehát a ténybeli küzdelem is. Iskolám statisztikai adatai elképesztették a minisztérium illetékeit. Hatvan százalékon felül volt a munkás- és parasztyerek (az értesítők ma is megvannak). Kemény hangú tárgyalások kezdődtek, amelyek csaknem hetenkénti Pestre utazásomat kívánták. Ekkor vettem kéz alatt egy jó állapotban lévő BMW autót. Megtanultam vezetni. Magam mentem autóval, s ez igen sokat jelentett időbeosztási függetlenségben. Tárgyalásaimról beszámoltam Imre Sándornak, aki egyébként is aggódo szeretettel figyelte az iskola munkáját. Mikor kifejtettem előtte, hogy a magyar közélet megújítását, nagy kérdéseinek megoldását egy olyan társadalomtól várom, melyben a magyar parasztság és munkásság fiainak művelt tömege vesz részt, így felelt: „Ebben igaza lehet, sőt majdnem biztos igaza is van, egyébként kísértetiesen egyformán adja ezt elő Zsilinszky Endrével. Mikor beszélt vele?” Mikor megmondtam, hogy Zsilinszkyt nem ismerem, elcsodálkozott. „Önöknek meg kell ismeri egymást!” Írt pár ajánló sort Zsilinszkyhez, s meghagyta, hogy Pestre mentemkor keressem őt fel. Nem vártam meg a következő alkalmi utat. Még aznap felmentem Pestre, illetve Budára, és becsöngettem Zsilinszky Bethlen-udvari lakásába.

Ma is előttem áll sörényszerű, dús ősz hajjal borított boltozatos koponyája, markáns arcát keménnyé tette a baloldali szuronysebhely, embert átszögző két szeme fürkészve vizsgálta az idegent. Átadtam Imre Sándor levelét. Bevezetett dolgozószobájába. Alig félórai beszélgetés után csodálatos együttengés keletkezett közöttünk. Elmondtam neki helyzetem, munkám, terveimet. Ő pedig kitarta előttem a politikai horizontot. Nyomban meggyőzött arról az egyébként egyszerű tételről, hogy minden részletváltozás csak látszátváltozás, mert a megváltozott kis részt a többi változatlan rövidesen visszarángatja előző helyzetébe. „Gyökerében, radikálisan, mindent-mindent egybehangzó egészé kell formálnunk” – mondta, és mondta azt is, hogyan. S valóban kísértetiesen egyeztek a szavak is, amikor a gyökeres átalakuláshoz alkalmas és szükséges társadalom összetételéről, felépítésének módjáról beszélt. Egymás szájából kapkodtuk a szót. Nem tudtunk elválni. Telefonáltam haza, hogy az éjszakát Pesten töltöm. Hajnalba nyúlóan ismertette előttem a Nemzeti Radikális Párt programját, másnap lejött velem Szegedre, aztán követő nap visszavittem. A vele töltött 3 nap még inkább meggyőzött szándékaim helyességéről, hiszen azokat most már egyetemes program kereteibe illesztve szemléltem. Megalakítottam Szegeden a Nemzeti Radikális Pártot. Naggyá itt soha sem nőtt. Elsősorban azért, mert ekkor ért életemnek egyik legnagyobb fájdalma. Meghalt elsőszülött fiacskánk, 7 éves korában. Hirtelen, váratlan, 1936 augusztusában. Ebben az évben kezdődtek el az iskolaélet halálharcai is, erre az időre esik első találkozásom a kommunistákkal. Kisfiam a szegedi belvárosi temetőben vár engem.

Az iskola ellen a roham Kisparti János főigazgató, piarista atya vezetésével indult meg. A szegedi pedagógusok ádáz csapata boldog bosszúvágygal csatlakozott a sátáni lelkületű atyához, hogy elpusztítsa a vadászterületüket ellenőrző idegent. Négyévi kemény harc után az iskola elesett. Hóman Bálint akkori miniszter iskolai év közepén – törvénytelen rendelkezéssel – a tanárokat szétszórva megszüntette. Még e megszüntetés mellett sem mert azonban erkölcsi oldaláról megtámadni, mert kineveztek a pécsi gyakorló gimn. igazgatóhelyettesévé, illetve csak akartak, mert én e kinevezést nem fogadtam el. Visszautasítva azt, tüzelő- és építési anyag kiskereskedői iparigazolványt kértem. Iskolafenntartásom anyagi mérlege 35 000 pengő adósság volt a Szeged-Csongrád Takarékpénztárnál, élénk cáfolatául annak a hamis tételnek, hogy iskolám elsősorban anyagi szempontokat szolgált volna.

Ebben az időben (1934-ben) ítélték illegális kommunista szervezkedés miatt hosszabb börtönbüntetésre Füssy László tanárjelöltet és Dinnyés festőművészt. Dinnyés fiait a piaristáktól kitessékelték. Nálam találtak ingyenes iskolára, Füssyt és családját anyagi erőmhez mérten támogattam. Ez akkor enyhén szólva nem volt divat, de Zsilinszkyvel történt – erre vonatkozó – pár beszélgetésem meggyőzött arról, hogy támogatni és becsülni kell azokat az embereket, akiknek szándékuk a munkásság felemelése, még ha mindenben nem is értünk egyet velük. Az iskola 1940 tavaszán szűnt meg. Kiskereskedésem nehezen indult. Ekkor már nehéz kezdett lenni az árubeszerzés. Különösen a köszénben. Társultam egy karancskeszi (Salgótarján melletti falu) kis bánya tulajdonosával. Bizony sokszor magam is fejtettem szemet, s hazahozva Szegedre, lapátoltam és mértem, de elláttam áruval a kiskereskedésemet, s ami akkor már fontos volt, tüzelővel a vevőket. Kereskedésem a Mérey utca 30. szám alatt volt. Egy alkalmazottal dolgoztam, aki távollétem alatt kimért.

Majd jöttek a katonai bevonulások. Abba a korosztályba esem, akiket akkor soroztak először. Egészségügyi katona lettem, s a Honvéd-kórházhoz osztottak be személynégyezős vezetőnek. Mint hadapród-örmmester lettem gazdasági főnöke egy újonc zászlóaljnak. Ezzel együtt mentem ki – családomat is magammal víve – Ausztriába, ahonnan a kapitulációkor visszatértem hazámba. Visszautunkon elfogtak az oroszok Sopronkőhidán, majd Foksaniban voltam fogoly. Foksaniból 1945 augusztusában szabadultam, hazatérve 3 heti itthonlét után elfogtak, illetve letartóztattak népellenes bűncselekmény miatt, mert valaki feljelentett, hogy a nyilas pártnak tagja lettem volna. Az ügy felmentéssel végződött. Első fokon ugyan 6 hónapra ítélték, mert Szögi Gézával, Szeged nyilas képviselőjével valóban baráti kapcsolatban voltam, de ez még egyetemi éveinkből adódott, s valójában politikai ellenfelek voltunk. A Népbíróságok Országos Tanácsa azonban felmentett, és ennek alapján igazoltak is.

Visszatekintve megállapíthatom, hogy itt végződik életem második korszaka, és kezdődik a harmadik.

Mi volt e második korszak eredménye, termése?

Az iskoláért vívott küzdelmek, Imre Sándor és Zsilinszky barátsága bizonyára életem hőskorává teszik azt. Egy emberhez mérten gigászi kísérletet tettem Szeged, s ezen keresztül az ország középiskolai nevelésének formálására. A kísérlet sok mindenben eredményes volt. Szegeden és környékén 10 éven át biztosította a középiskolai nevelés tisztaságát, s ezáltal sok-sok család életének nyugodtságát szolgálta. Az iskolai nevelésben a pozitív nevelés gondolatával – melynek lényege az, hogy a növendéknek nagyobb szabadságot adunk önmaga nevelésében a nevelési problémák tiszta megismertetésével, s ezzel kialakítunk egy autonóm kis iskolai társadalmat, amely már szerkezeténél fogva is határozottan tör a cél felé – a jövő nevelésének új módjára mutattam rá. Nagy öngigazolásom, hogy az elmúlt 12 év alatt középiskoláink, iskoláink sok részletkérdésben ugyanazokat a megoldásokat vezették be, amelyek az én iskolámban már fejlődöttebb formában, egy teljes egész szerves részeként éltek. Örömmel látom azt, hogy a fejlődés az én iskolám belső szerkezete felé halad, s mindig érzem fájdalmam, hogy e munkában nem vehettem és vehetek részt. Ez már határozott és értékes emberi termés!

Felneveltem, érettségire vezettem pár száz növendéket. Köztük olyanokat, akik nálam nélkül soha sem jutottak volna érettségi padhoz. Munkás- és parasztgyermekből lett általam orvos, jogász, tanár stb., akik közül so-

kan kitűnő egyetemi végzettséget értek el, s ma is értelmi-ségünk értékei közé tartoznak.

Küzdöttem céljaimért, amelyeket két nagy ember barátsága, vezetése révén ma már az egyetemesen emberi, de mégis sajátosan magyar keretébe helyezhetek be. És mi az enyém!?

Drága, mindennél többet érő családom. Hú élettársam, két lobbanó tehetségű gyermekem. Ezen kívül van ma, 1944-ben, 42 éves kiművelt koponyám, sok küzdelmi tapasztalatom, s mérhetetlen alkotásvágyam egy új világ küszöbén, amely megtisztulván a kiforrás napjai után, bizo-

nyára ad majd küzdőteret azokért a célokért, amelyek egyébként az ő célja is. Az, hogy oda a lakás, hogy oda a pénz, nincs vagyon – említésre sem méltó semmiség a felsorolt nagy értékek mellett. Ezt valóban így éreztük én is, feleségem is, s már eszmélni kezdő 12 éves fiam is. De hát élni csak kell valamiből. Jelentkeztem a pedagógus szakszervezetnél, rámutattam nevelői pályámra, annak eredményeire. Ismert szegedi pedagógusok voltak. Lelkesen fogadtak! Most jön el a te álmaid ideje – mondták, s aztán szokásos módon hátulról ledőfték.

Mint tanár nem tudtam elhelyezkedni. Próbáltam bányánál állást kapni. Mint volt bánya-résztulajdonos, nem kaptam. Megpróbáltam a Nyírségben egy tuskós erdő résztermelésével. Államosították a finanszírozó céget (Lippai). Kútba esett. Végül is visszatértem a tanításhoz. Korrepetáltam, magán-, javító- és felvételi vizsgákra készítettem elő otthon. Ebben az otthoni tanításban nagy konjunktúrát jelentett 1949–1952-ig a könyvelés-tanítás. Átszerveződő gazdasági életünk tömegével igényelte a szakképzett könyvelőket, és ilyen nagyon kevés

volt. Kísérletképpen könyvelési tanfolyam tartására kértem, és kaptam engedélyt. Meghirdettem, és annyi tanítvány jelentkezett, hogy fel sem tudtam venni. 1949–51-ig legalább 500 könyvelőt képeztem ki, akik közül ma nagyon sokan töltenek be vezető számviteli állásokat. 1952-ben megszűnt a könyvelés-tanítás. Attól kezdve ez állami feladat lett.

Ennek megszűnte után, formális utasításra lettem az újszegedi Kísérleti Gazdaság főkönyvelője. Ez a Gazdaság 450 holdról felfutott 6500 holdra, melynek egy-egy része Makón, illetve Kalocsán volt. El kellett végeznem a nagy átalakulás pénzügyi lebonyolítását, és 3 gazdaságra bontva, 3 mérleggel elindítani a gazdaságokat. Másfél év alatt elvégeztem, a gazdaságoknál a munkaeörket bevezettem, kiképeztem. Ezután – hát ezután nem kellettem tovább.

Búcsú helyett

*Gömbfelületen távolodó két pont.
Elszakadásunk csak nekünk fáj,
és Istennek is talán,
aki ilyenkor kérdi meg magától,
valóban igen jó-é mindaz,
amit alkotott vala.*

*Sínek, csillagok, csattogjatok!
Témsikoltás zuhan betonsötétre,
a fájdalom ultrahangja megrepeszt minden üveget.
(Igy hasadt meg egykor a templomkárpit,
de a földindulás most elmarad,
s az emberek sem hullanak térdre, mondván:
bizony, Istennek fia volt ez...)*

*Nem, ez csak egyszerű távolodás a felületen.
S a sugarak szálán az örök-egy középpontig ereszkedni
kinek adatik?
Kinek s mikor?*

*A csillagképek átrendeződnék.
Roppant gálya az ég,
a semmi sötétzöld örvényei fölött
mereven tovasiklik –*

*Acél zizeg,
fények csörögnek,
a szél iszonyú kötömb, zuhan a homlokomra.*

*Magunkra maradunk újra
a renddé merevült zavar zsvájában.*

Tunyogi Csapó Gábor

Közben nőttek a gyermekeim. Mindkettő nemcsak az osztályának, hanem az iskolájának is kimagasló legjobb tanulója volt. A fiamat felvették az egyetemre, ő is menyenyiségtan-fizika szakos tanár akart lenni. Első félévének kitűnő elvégzése után kizárták az ország összes főiskoláiról, megfogható, megnevezhető bűn nélkül. A lányomat, ki kisgyermekkorra óta orvosnő szeretett volna lenni – kitűnő bizonyítványa ellenére sem vették fel gimnáziumba. Gyermekeim – úgy vélem – félben maradt élete elkeserített. A Kísérleti Gazdaságtól távozva pár hónapot a Halgazdaságnál töltöttem, de innen is távoznom kellett. Maradtam a külön engedélyezett otthoni tanítás mellett. Fiam 2 évi munkaszolgálatos katonáskodás után csillás bányász lett Pécsen. Leányom gyermekápolói tanfolyamon végzett, s a szegedi Gyermekklinika alkalmazottja lett. Az elmúlt 13 év alatt sokszor megpróbáltam nyomára jutni, miért is nem kellek, miért nem kellene gyermekeim a magyar közéletnek? Nagy kérdés, mert végeredményben nemcsak az én kérdésem, hanem a magyar közéleté is! Hol itt a hiba? Miért kell a jó, eredményes munkát végző, és azt végezni akaró embernek idegennek lenni saját hazájában? Gondolkodtam – volt időm 1956. december 15. óta elég -, és rájöttem, s ez a megismerés rám nézve megsemmisítő! Mi két világ mezsgyéjén állunk. Nekünk nem kell a régiből semmi, de az új nekünk idegen. Idegen, mert ha rá is jöttünk az új világ egyes részletigazságaira vagy az egészre is, más úton jöttünk rá azokra, mint amelyiken sorsunk intézői. Megtartottuk gondolkodásunk önállóságát, sőt ragaszkodunk is ahhoz. Szellemi, vagy inkább így mondom, értelmi értékeink, ha fel is használhatók alkalmoszerűen, nem építhetők be szervesen az új világ falába – legalábbis ez rólunk a meg nem másítható véleményem. Lelki alkatunk alapmotívumát a letűnt világ eszményei gyúrták egésszé. S az új világ s a letűnt világ eszményei között már a nyelvi kifejezésekben is bábeli zűrzavar van. Szinte szótárt lehet összeállítani magyarról magyarra, íme csak pár példa:

<i>régi</i>	<i>új</i>
takarékos, szorgalmas, igyekvő	kizsákmányoló, tőkére vágó
jámbor, vallásos	buta, népámító, megbízhatatlan
sajátosan magyar	nacionalista, sovinizta
szilárd	nevelhetetlen, fejlődésképtelen

és a saját szempontjából mindkét világnak igaza van! Túl hirtelen szakadt össze a múlt könyve, s túlságosan nyers még a jövő! Mindegy, ez tény! A mi osztályunk csendesen félretett osztály volt 1956-ig. Lehetne vitatni, s nem is eredmény nélkül, hogy kár volt-e, vagy nem! Így volt! Félretett réteg, melyre a csendes elmúlás várt! Aztán jött 1956 októbere. Bár ne jött volna! Ezt majd értékelni fogja a történelem. Mi az eddigi eredményét látjuk csupán, s ez ránk is – kiknek gyökerei a múltba nyúlnak vissza – s az alakuló új világra nézve is rossz eredmény, igen rossz eredmény!

A ránk, s így a rám vonatkozó eredményt Kádár János miniszterelnök úr mondta el egyik, azt hiszem, májusi beszédében, talán mikor először összeült a parlament. A kistarscai táborban olvastam ezt a beszédet a Népszabad-

ságból. E szerint Magyarországon azért következett be 1956. október 23., mert az az osztály, amelyet a Szovjetunióban, Észlettorszában megsemmisítettek, nálunk megmaradt, s a népi demokrácia békésen akarta beépíteni őt. Ez hiba volt. A hibát most korigálni kell. Ez az osztály tehát megsemmisítendő. Kemény beszéd, de nyílt, minden félreértést kizáró. Mi tehát csupán abban reménykedhetünk, hogy ez az álláspont mégiscsak enyhül legalább annyira, hogy bár nehezen, még az 1956 előttinél is nehezebben, de elnézik fizikai létünket. Nem jó az eredmény a szocializmus alakuló új világra nézve sem. Ma már minden helyesen gondolkodó (helyesen racionális) ember látja, hogy a szocializmus elvi győzelme a Föld minden részén, minden országában bekövetkezett. A legerősebb kapitalista államok is olyan engedményeket voltak kénytelenek adni a munkásság számára, melyekből szükségképpen nő ki rövid évek, legfeljebb egy-két évtized alatt a szocializmus formailag is. Ma a kapitalista államok lényegében csak külső formájukat tartják meg, mérhetetlen pénzáldozattal és propagandával. Propagandájuk fő motívuma az az állítás, hogy a szocializmus megvalósulása egyúttal a Szovjetuniótól való függést is jelenti. Kétségtelen, hogy a múlt év végén történt események ehhez a propagandához bő anyagot nyújtottak, s a szocializmus formai kifejtését visszavetették.

Mielőtt a fentiekből levonnám a személyemre vonatkozó végső következtetést, még megjegyzésként felvetem a kérdést, van-e kiút ebből a helyzetből, olyan kiút, amely megmenti azt az osztályt, amely ma megsemmisítés előtt áll, és ugyanakkor kifogja a szocializmus megvalósulása vitorlájából, s meggyorsítja az egész világon a szocializmus fejlődését. A felelet rá: van, de talán már lekéstük a történelmi pillanatot. Még ezt a megoldást jó lenne kifejteni, jó lenne halló füleknek, cselekvő kezeknek elmondani. Talán legértékesebb emberi termésem lenne, mert teljesen gyümölcstelen – hiszem – nem maradna.

És magamra nézve? Adjam meg fásultságom, mindenről való lemondásom okát!

A megsemmisítendő osztályhoz tartozom! Minden erőnyem bűnné, sőt büntetté, bűnpártolássá változott! A nagy mámor napjainkban cselekményekbe zökkent. Mi lenne az akadálya, mi lenne az indoka, hogy élve vagy halva elkerüljem ez eltemetést. Semmi! Lényegében meghaltam 1956. szeptember 15-én. És kész! Esténként eltársalgok halottaikkal! Apám, Anyám, Fiam, Imre Sándor, Zsilinszky Endre és Nagyapám körém ülnek – hívnak, vigasztalnak, előkészítenek. Jobb ott, ahol ők vannak, mondják, és én elhiszem nekik.

Eltűnt világomban még hárman vannak, akikhez szálak fűznek: Feleségem, lányom és fiam. De hisz csak idő kérdése, ők is követnek, odaát már nagy léptekben mérődik az, ami nincs is valójában – az Idő.

*Így lebegek két világ mezsgyéjén:
Az egyikhez már alig fűz valami,
De a másik még idegen!*

Mindegy, lassanként barátságossá válik, hiszen olyan sokan vannak ott, akiket nagyon szeretek. Egyszer majd kivisznek az örök cellába, s addig is megvan a vigasztalás: amikor éltem, mikor az emberiség üstje legerősebben forrott, e forrásban én is voltam egy szét pattanó buborék.

Tunyogi Csapó János

Az önéletrajz gépirásos példány, az értelemzavaró és téves elütéseket kijavítottam.

(F. Cs.)

Megjelent a Szeged c. folyóiratban.